

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัยรุ่น หรือ Adolescence มาจากคำภาษาลาตินว่า Adolescere ซึ่งหมายถึง การก้าวสู่วุฒิภาวะ วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา บุคลิกภาพ และสังคม (Coleman, J. C. 1980 : 12) วัยรุ่นถือเป็นช่วงต่อของพัฒนาการจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ เป็นวัยแห่งการสร้างสมการการรับรู้ ความคิด ความเชื่อต่าง ๆ ที่เขาได้รับจากภายนอก เพื่อนำมาหล่อหลอมบุคลิกภาพให้มีเอกลักษณ์แห่งตน เพื่อเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า (Dusek 1987 : 377-380) หากในช่วงชีวิตวัยรุ่นได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดี ต้องพบกับปัญหานั้นประการจะมีผลให้วัยรุ่นสับสนและปรับตัวในสังคมลำบาก ส่วนวัยรุ่นที่มีประสบการณ์ที่ดีจะสามารถปรับตัวได้ในสังคม มีอารมณ์มั่นคง มีการเห็นคุณค่าในตนเอง พร้อมทั้งเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า (Hurlock 1973 : 10-13) ในขณะเดียวกันช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดช่วงหนึ่งของชีวิต ทั้งด้านร่างกาย และความคิด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะไปบั่นทอนภาพลักษณ์ที่วัยรุ่นมีต่อตนเอง และเกิดความสับสนในการแสวงหาเอกลักษณ์แห่งตนตามมาด้วย ดังตัวอย่างการศึกษาของเด็กนักเรียนชนบทในประเทศสหรัฐอเมริกาเกรด 3-12 พบว่า เด็กอายุ 12-13 ปี มีอาการของการเก็บกด มีความอายในตัวเอง มีความสงสัยว่าพ่อแม่และเพื่อน ๆ เพศเดียวกับตนจะมีความเห็นพ้องกับตนหรือไม่ (Simon, Rosenberg and Rosenberg 1973: 553-568) และนอกจากนี้นักจิตวิทยาหลายท่านที่ศึกษาเกี่ยวกับวัยรุ่นมีความเห็นตรงกันว่า วัยรุ่นเป็นช่วงชีวิตที่มีความยุ่งยาก และตกอยู่ภายใต้ความมืดมน ความขัดแย้งและความไม่มั่นคงของชีวิต เมื่อประสบกับปัญหาเช่นเดียวกับบุคคลวัยอื่น เขาจะมีความยุ่งยากและขัดแย้งมากกว่าบุคคลในวัยอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นยังขาดวุฒิภาวะ และประสบการณ์ในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น (Hurlock 1969 : 149)

จากการศึกษาของ ชยาพร ลีประเสริฐ (ชยาพร ลีประเสริฐ 2535 : 3) ผู้ปฏิ บัติหน้าที่ในงานแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่าเด็กในช่วงนี้กำลังอยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเขาจะต้องเผชิญกับการปรับตัวในด้านต่าง ๆ อย่างมากมาย ทำให้เกิดปัญหาตามมา เช่น การสอบไม่ผ่าน การเรียนซ้ำ การหนีเรียน มีปัญหาความขัดแย้งกับทางครอบครัว ปัญหาการปรับตัวเข้ากับเพื่อน ไม่กล้าแสดงออก ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มักจะคิดว่าตนไม่มีความสามารถพอที่จะทำอะไรได้สำเร็จ จึงหาทางออกด้วยการประพฤติดังไม่เหมาะสม

ฝ่าฝืนระเบียบวินัยของโรงเรียน เลื่อยขา ขาดแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเอง สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการพัฒนาเยาวชนวัยรุ่นซึ่งกำลังจะก้าวไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า

โคลแมน (Coleman อ้างถึงใน Trajanowicz 1987 : 138-139) ได้สรุปถึงสิ่งที่วัยรุ่นจะต้องเผชิญไว้ 4 ประการ คือ

1. ช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงที่ต้องต่อสู้กับสภาวะการณ์ที่ต้องการเป็นอิสระ ในขณะที่ยังคงต้องพึ่งพาผู้อื่นในเวลาเดียวกัน (Dependence VS. Independence) ในวัยเด็กเขาต้องพึ่งพาพ่อแม่ เพื่อตอบสนองต่อความพึงพอใจด้านร่างกาย หรืออารมณ์ เมื่อโตขึ้นวัยรุ่นต้องการเป็นอิสระมากขึ้น เช่น มีการหางานเพื่อเลี้ยงตัวเอง หรือเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น แต่ยังคงต้องพึ่งพาผู้ใหญ่ควบคู่ไป นั่นคือความขัดแย้งที่วัยรุ่นต้องเผชิญและหาทางแก้ไขให้กับตนเอง

2. ช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงที่เปลี่ยนสภาพการณ์จากความสุขสนาน (Pure pleasure) ไปสู่ความเป็นจริง (Reality) ซึ่งวัยเด็กเขาไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความจำเป็นพื้นฐาน เช่น อาหาร เสื้อผ้า หรือที่อยู่อาศัย เมื่อโตขึ้นเขาเริ่มมีความกดดัน ที่ต้องคิดหาหนทางหาสิ่งเหล่านี้ เพื่อการดำเนินชีวิตในอนาคตของตนเอง

3. วัยรุ่นต้องเผชิญกับสภาพการณ์ที่ไม่มีความสามารถ (Incompetence) ไปสู่การมีความสามารถ (Competence) ก่อนช่วงวัยรุ่นพวกเขาไม่จำเป็นต้องใช้ความชำนาญเฉพาะทางในการเรียนหรือประกอบอาชีพ เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นเขาเริ่มคิดถึงความสามารถของตน ในการที่จะเลือกอาชีพหรือแสดงบทบาท จำกัดการกระทำที่ยึดตนเป็นศูนย์กลาง โดยให้ความสำคัญต่อผู้อื่น รู้จักการให้การตอบแทน สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้วัยรุ่นเข้าสู่สังคมและได้รับการจูงใจจากสังคมเป็นอย่างดี

4. วัยรุ่นจะพัฒนาตนจากการเป็นผู้รับไปสู่การเป็นผู้สรรหาด้วยตนเองมากขึ้น (Nonproductive to a more productive orientation) ในวัยเด็กพ่อแม่มักจะเป็นผู้สรรหาตอบสนองทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นเขาเริ่มตระหนักถึงหน้าที่รับผิดชอบและเริ่มเรียนรู้ที่จะเป็นผู้สรรหาด้วยตนเอง โดยการเตรียมตัวเพื่อที่จะเลือกประกอบกิจการงานต่อไป

สิ่งเหล่านี้ทำให้วัยรุ่นเริ่มมีการทบทวน และประเมินตนเองทั้งในเรื่องทักษะ ค่านิยม และจุดมุ่งหมายของตน เพื่อรวบรวมความเป็นตนเอง วัยรุ่นสามารถที่จะพัฒนาการ เข้าใจเกี่ยวกับตนเองว่าจะพัฒนาตนเองในแต่ละด้านอย่างไร เช่น การพัฒนาทางด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา แม้กระทั่งการเข้าใจถึงจิตใจตนเอง วัยรุ่นเป็นช่วงระยะ เวลาที่ต้องมีการปรับตัว เพื่อสนองต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การปรับตัวต่อรูปร่างที่เปลี่ยนไป การปรับตัวในการเข้าสังคม การค้นหาเอกลักษณ์แห่งตน เป็นต้น สภาวะการปรับตัวต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดความเครียด ความกังวล และมีความรู้สึก ถูกกดดัน วัยรุ่นที่ประสบความสำเร็จในการปรับตัวจะมีพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ และไม่ปัญหา ในขณะที่วัยรุ่นที่ประสบความ

ล้มเหลวในการปรับตัวก็จะนำไปสู่พฤติกรรมที่เป็นปัญหา และมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไป (ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร 2530 : 206)

ในปัจจุบันประเทศไทยของเรากำลังอยู่ในระยะเร่งพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว การพัฒนาประเทศนั้นสิ่งที่สำคัญคือ ความต้องการด้านกำลังคนหรือทรัพยากรมนุษย์ พลเมืองที่มีคุณภาพ มีบุคลิกภาพ ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย ย่อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ การที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพมีบุคลิกภาพที่ดีนั้น ควรจะมีการปลูกฝังสิ่งที่ตั้งมาตั้งแต่วัยเด็ก โดยเฉพาะเยาวชนที่กำลังจะเข้าสู่วัยรุ่น วัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังพัฒนาจากความเป็นเด็กไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม วัยรุ่นจึงเป็นวัยที่ควรจะต้องปลูกฝังบุคลิกภาพอันพึงประสงค์ตามที่สังคมปรารถนา (Hurlock.1976:6) และจากการศึกษาเกี่ยวกับลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีของมาสโลว์ โดยสำรวจจากบุคคลแต่ละช่วงอายุ พบว่าบุคคลในช่วงวัยรุ่นให้ความสำคัญต่อความต้องการการเห็นคุณค่าในตนเอง (Esteem Need) สูงกว่าวัยอื่น และทางจิตวิทยาพัฒนาการระยะวัยรุ่นยังเป็นระยะที่บุคคลพัฒนาเอกลักษณ์ (identity) ของตนเอง มีการตรวจสอบและประเมินค่าตนเองทางด้านกายภาพ สังคม และอารมณ์ โดยดูจากบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด และสังคมโดยรวม ๆ รวมทั้งต้องการความรู้สึกว่าชีวิตของตนมีคุณค่า การศึกษาความรู้สึกนี้ในบุคคลวัยรุ่นจึงมีความสอดคล้องและเหมาะสม (Burn 1979 : 173, Erikson 1968 : 128-133, Goebel and Brown 1981 : 809-815, Hurlock 1973 : 111)

การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความรู้สึกว่าตนเป็นที่ยอมรับและต้องการของผู้อื่น มีความสามารถ มีเกียรติ มีคุณค่า คักดีศรี และมีประโยชน์ต่อสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนพลังที่ช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้ด้วยความ มั่นใจ ดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ มีอุปนิสัย ร่าเริง วิตกกังวลต่ำ ปรับตัวได้ดี อยากรู้ อยากเห็น เป็นคนเด่น มีความสัมพันธ์ในกลุ่มดี ซื่อสัตย์ต่อตนเอง และใช้กลไกในการป้องกันตัวเองน้อยมาก นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งที่ปรากฏคู่กับความสามารถทางการเรียน เนื่องจากผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง มีแนวโน้มที่จะมีความสามารถทางการเรียนสูงกว่าผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ จึงกล่าวได้ว่า ความรู้สึกนี้นอกจากจะมีความสำคัญต่อชีวิตในด้านต่าง ๆ ยังมีความสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วย (Coopersmith 1984 : 1, McCandless 1967 : 203-204) ในทางตรงกันข้าม บุคคลที่ขาดการเห็นคุณค่าในตนเอง จะเป็นคนขลาดกลัว กลัวการเสี่ยง การเปิดเผยตนเอง และกลัวอนาคต ความกลัวจะนำไปสู่ความวิตกกังวล ซึ่งเป็นความรู้สึกไร้ความสามารถที่จะช่วยตนเอง คับข้องใจ ไม่มั่นใจในความสามารถของตน และมีอารมณ์เป็นทุกข์ (dysphoric emotion) จึงค่อย ๆ ทำลายชีวิตที่มีความสุขและเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตไปถึงวุฒิภาวะอย่างเต็มที่ รวมทั้งขาดความรับผิดชอบต่อการกระทำและชีวิตของตนเอง (Kalellis 1982 : 127, Staub 1980 : 11)

จากการศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง (Coopersmith 1981 : 236) พบว่า ตัวแปรภายนอก เช่น สถานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การงานของบิดามารดา ไม่มีผล กระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็ก ตัวแปรที่มีผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็ก คือ สภาพภายในบ้าน และลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างกันของบิดามารดาและบุตร นั่นก็คือรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาปฏิบัติต่อเด็ก ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ครอบครัวนั้นว่าเป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพ บิดามารดานับว่ามีความสำคัญในอันที่จะหล่อหลอมบุคลิกภาพของเด็กตั้งแต่เกิดจนโต การที่เด็กได้รับการ อบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมย่อมส่งผลให้เด็กเติบโตเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี

เชียร์ส (อรนุช หลิมประเสริฐ 2520 : 12-13 อ้างอิงมาจาก Sears,1957) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาการทางบุคลิกภาพได้รับอิทธิพลมาจากพ่อแม่ ความแตกต่างทางบุคลิกภาพของบุคคล จะเกี่ยวข้องกับ ความแตกต่างของรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดู เขาเชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่เป็นเครื่องตัดสินถึงพัฒนาการของเด็ก และพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมานั้นเป็นผลจากการอบรมเลี้ยงดู จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่พ่อแม่จะต้องเข้าใจในเรื่องการอบรมเลี้ยงดู

อำพา ชยสดมภ์ (251 : 44) ได้กล่าวว่า การส่งเสริมเลี้ยงดูเด็กภายใต้บรรยากาศ "ประชาธิปไตย" จะทำให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพของเขาอย่างเต็มที่ เพราะเด็กได้รับคำแนะนำจากบิดามารดา ทำให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นที่จะทำอะไรตามความคิดเห็นและภายใต้สิ่งที่ตั้งถาม นอกจากนั้นถ้าเด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอื่นก็จะมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน ไปดังที่ เรดเก (นิภา นิธยาน 2520 : 201 อ้างอิงมาจาก Radke 1964 : 11-12) ได้กล่าวว่า ถ้าหากเด็กถูกทอดทิ้งจากบิดามารดา หรือบิดามารดาใช้วินัยมากเกินไป ควบคุมมากเกินไป ตัดสินใจให้ไม่มีการแนะนำจะทำให้เด็กเป็นคนที่ไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ กลายเป็นคนไม่มีความรับผิดชอบ มีความวิตกกังวลเช่นเดียวกับเด็กที่ได้รับการหนุนอบแบบทารก จะทำให้เด็กมีพฤติกรรมคล้ายทารก มีพฤติกรรมถดถอย และยอมตาม มีความรู้สึกไม่อบอุ่นและไม่ปลอดภัย ก้าวร้าว ซื่อจฉฉา ปรับตัวได้ยาก

สุนารี เตชะโชควิวัฒน์ (2527 : 2) ได้กล่าวว่า พ่อแม่จึงควรอบรมเลี้ยงดูบุตรโดยอาศัยรากฐานมาจากเหตุผล ไม่ควรกระทำด้วยอารมณ์ที่ขาดเหตุผล การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ยึดตัวเองเป็นใหญ่แสดงอำนาจใช้อารมณ์โดยขาดเหตุผลอันสมควรส่งผลให้เด็กขาดความอบอุ่น และความมั่นคงปลอดภัย ขาดความคิดริเริ่ม ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อีกด้วย

นิพนธ์ แจ้งเอี่ยม (2519 : 3) ได้กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูบุตรโดยใช้อารมณ์ มากกว่าเหตุผลจะทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวล เพราะเกิดความรู้สึกขาดความมั่นคงปลอดภัย จึงทำให้บุคคลยอมกระทำตามคำสั่ง

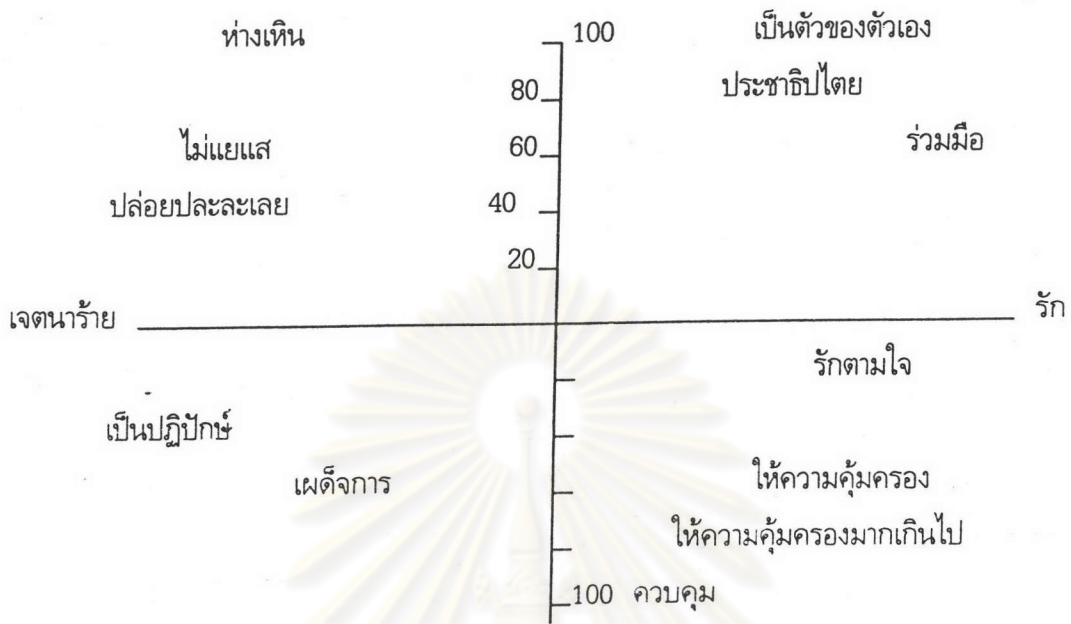
ของผู้อื่น เพื่อให้เป็นที่ยอมรับจากสังคม ซึ่งลักษณะเหล่านี้ สัมพันธ์โดยตรงกับการเห็นด้วยกับความคิดของผู้อื่น หรือการเห็นด้วยกับปทัสถานของสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนมีค่าน้อย (Low Personal Worth) และมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ (Low Self-esteem) ทำให้บุคคลขาดความกระตือรือร้น ขาดความคิดสร้างสรรค์ ฯลฯ ในทางตรงกันข้ามถ้าบิดามารดาเลี้ยงดู โดยใช้เหตุผลแล้วจะทำให้เด็กสามารถควบคุมตนเองได้ ได้รับการฝึกความเป็นอิสระไม่พึ่งพาอาศัยผู้อื่น ทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง บุคคลใดมีการเห็นคุณค่าในตนเองไปในทางใดทางหนึ่งก็อาจจะพัฒนาบุคลิกภาพของตนได้

ซิมมอนด์ (Symond 1939 : 283-285) ได้ศึกษาลักษณะและพฤติกรรมที่พ่อแม่ แสดงต่อลูกแล้ว พบว่า พ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกโดยการยอมรับลูก ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลนั้น จะทำให้ลูกมีความคิดเกี่ยวกับตนเองสูง มีความรู้สึกปลอดภัย มีความมั่นคงทางอารมณ์ ซึ่งลักษณะเหล่านี้แสดงถึงว่ามีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง ส่วนพ่อแม่ที่เลี้ยงดูโดยการไม่ยอมรับลูกอันเป็นลักษณะหนึ่งของการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อารมณ์ จะทำให้เด็กมีความคิดเกี่ยวกับตนเองต่ำ และมองโลกในแง่ร้าย แสดงว่ามีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบใดมีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองมากกว่ากัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมเลี้ยงดูตามแบบของ สมพร สุกทัศน์ (2530) ซึ่งพัฒนามาจากงานของเชฟเฟอร์ (Schaefer . 1959 : 225-226) ที่วิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 14 ประเภทตามมิติอิสระ 2 มิติ คือ มิติควบคุม- เป็นตัวของ ตัวเอง และ มิตรรัก-เจตนาร้าย (ดังแสดงในรูปภาพที่ 1) และงานของเบคเคอร์ (Becker 1964 : 169-208) ซึ่งสรุปและสร้างรูปแบบสมมติฐานพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของแม่ออกเป็น 3 มิติ ซึ่งแตกต่างไปจากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของเชฟเฟอร์ (ดังแสดงในรูปภาพที่ 2) ซึ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูตามแบบของ สมพร สุกทัศน์ สามารถอธิบายการอบรมเลี้ยงดูแต่ละแบบได้อย่างชัดเจน แบ่งออกเป็น 7 ลักษณะพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ดังนี้คือ

1. แบบใช้อำนาจควบคุม (มิติควบคุมและเจตนาร้าย)
2. แบบเข้มงวดกวดขัน (มิติควบคุมและเจตนาร้าย)
3. แบบลงโทษทางกาย (มิติเจตนาร้ายและควบคุม)
4. แบบประชาธิปไตย (มิติรักและเสรีภาพ)
5. แบบรักตามใจ (มิติรักและเสรีภาพสุดโต่ง)
6. แบบให้ความคุ้มครอง (มิติรักและควบคุม)
7. แบบปล่อยปละละเลย (มิติเจตนาร้าย และเสรีภาพ)

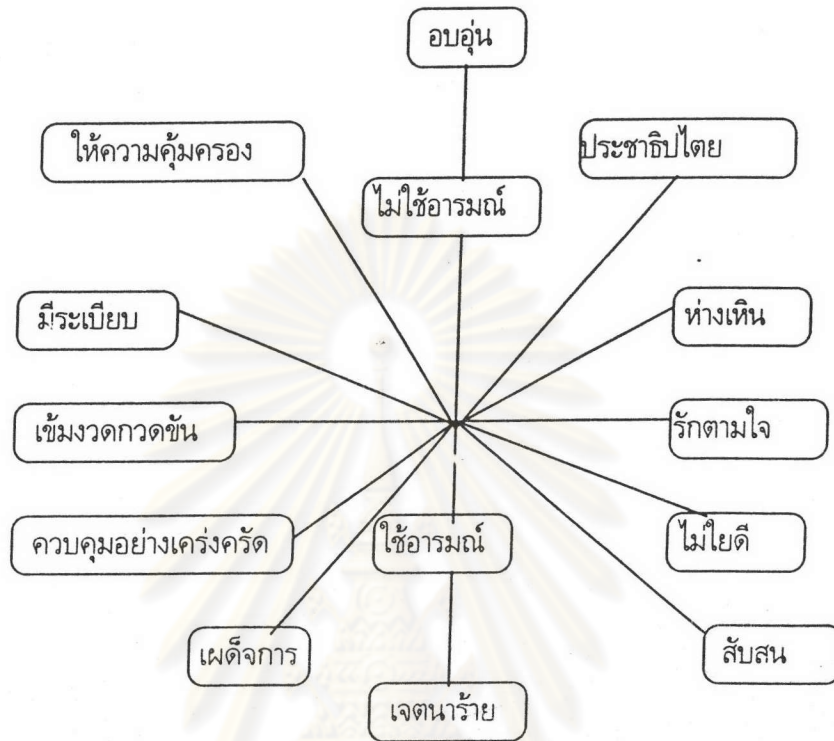
รูปภาพที่ 1 แสดงมิติการอบรมเลี้ยงดูของ (Schaefer 1959 : 232)

จากภาพเชฟเฟอร์อธิบายว่า "มิติรัก-เจตนาร้าย" เป็นอิสระจากมิติ "ควบคุม- เป็นตัวของตัวเอง" นั่นคือ พ่อแม่ที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบ "รัก" ย่อมมีลักษณะควบคุมได้ เช่น การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครองย่อมมีทั้งมิติรัก และควบคุม แต่พ่อแม่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและเจตนาร้ายในเวลาเดียวกันไม่ได้ ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจึงมีมิติ "รัก" และ "เป็นตัวของตัวเอง" แบบเผด็จการมีมิติ "ควบคุม" และ "เจตนาร้าย" แบบรักตามใจมีมิติ "รัก" และ "ควบคุมในระดับต่ำ" แบบให้ความคุ้มครองมีมิติ "รัก" และ "ควบคุม" ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมีมิติ "เป็นตัวของตัวเอง" และ "เจตนาร้าย"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปภาพที่ 2 แสดงรูปแบบตามสมมติฐานพฤติกรรมของแม่ออง เบคเคอร์ (Becker 1964 อ้างถึงใน Hoffman and Hoffman 1964 : 175)

จากภาพ เบคเคอร์ (Becker 1964 : 175) ใช้มิติ "เข้มงวดกวดขัน-รักตามใจ" แทนมิติ "ควบคุม เป็นตัวของตัวเอง" และใช้มิติ "อบอุ่น-เจตนาร้าย" แทนมิติ "รัก-เจตนาร้าย" และเพิ่มมิติ "ใช้อารมณ์-ไม่ใช้อารมณ์" เข้าไปในรูปแบบอีกมิติหนึ่ง สำหรับมิติ "อบอุ่น" จะประกอบด้วย การยอมรับ พอใจ เห็นด้วย เข้าใจ เน้นความสำคัญของเด็ก ใช้คำอธิบายให้เหตุผลในการฝึกวินัย ให้คำชมไม่ใช้การลงโทษ มิติ "เจตนาร้าย" จะมี ลักษณะตรงกันข้าม มิติ "อบอุ่น" มิติ "เข้มงวดกวดขัน" พ่อแม่จะเคร่งครัดในระเบียบวินัย ความเป็นระเบียบและการเชื่อฟัง ส่วนมิติใช้ "อารมณ์" จะมีลักษณะขาดเหตุผล ตัวอย่างเช่น การอบรมเลี้ยงดูแบบไม่สนใจใยดี ซึ่งพ่อแม่ใช้อารมณ์ในการอบรมเลี้ยงดู

จากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่กล่าวมาจะเห็นว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบลงโทษทางกาย อยู่ในมิติที่เหมือนกัน ผู้วิจัยจึงขอนำมารวมกันและใช้ชื่อเป็นการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย ตามที่ผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความไว้ ดังนั้นรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ผู้วิจัยจะศึกษาจึงแบ่งออกเป็น 5 แบบดังนี้ คือ แบบอัตตาธิปไตย แบบประชาธิปไตย แบบรักตามใจ แบบให้ความคุ้มครอง และแบบปล่อยปละละเลย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีความสนใจที่จะศึกษาถึงระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของ

บุคคลวัยรุ่น และศึกษาว่าเพศจะมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบที่แตกต่างกันหรือไม่

นอกจากนี้มีความเชื่อในสังคมว่า เพศชายและหญิงมีความแตกต่างกันทางกายภาพและชีวภาพ ซึ่งมีความแตกต่างที่ว่าเป็นองค์ประกอบที่ทำให้วัฒนธรรมในสังคมแบ่งแยกความเป็นหญิงและชายออกจากกัน ทั้งวิถีทางแห่งการปฏิบัติตนตามมาตรฐานของวัฒนธรรมประเพณีและหน้าที่ในทางสังคมเศรษฐกิจ ทั้งในระดับครอบครัว และสังคมภายนอกครอบครัว ความแตกต่างทางเพศมีรากฐานอยู่ที่การปลูกฝังกล่อมเกลาสมาชิกในสังคม ตั้งแต่ระยะที่มีความสามารถในการเรียนรู้ การสื่อสารด้วยภาษา และสัญลักษณ์ที่เดียว เด็ก ๆ จะได้รับการอบรมบอกเล่าถึงความแตกต่างระหว่างเพศ เช่น ความเชื่อในความแตกต่างของความสามารถที่ไม่เท่าเทียมกัน หน้าที่ที่เหมาะสมของแต่ละเพศ ความรับผิดชอบและการปฏิบัติตนสำหรับเพศใดเพศหนึ่ง

เพศ โดยทั่วไปแล้ว สังคมและวัฒนธรรมส่วนใหญ่มักจะมีค่านิยมที่ดีต่อเพศชายมากกว่าเพศหญิง จึงมีเงื่อนไขหลายประการที่ส่งผลให้เพศชายมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเพศหญิง ทั้งนี้เพศชายมักได้รับการมอบหมายตำแหน่งที่มีอำนาจทางสังคม ในขณะที่เพศหญิงได้รับตำแหน่งและบทบาททางสังคมที่ด้อยกว่า จะเห็นได้จากการเลือกตั้งหัวหน้าชั้นหรือประธานนักเรียนมักเป็นเพศชาย ส่วนตำแหน่งที่ได้จากการแต่งตั้ง เช่น บรรณาธิการ เทรนด์นิก มักเป็นเพศหญิง (ศศิกันต์ ชนะโสธร. 2529 : 8 ; อ้างอิงมาจาก Kaplan and Sedney 1980: 220) อย่างไรก็ตาม ไม่สามารถสรุปได้แน่นอนว่า เพศใดมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่ากัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเพศหญิงและเพศชาย ไม่มีการเปรียบเทียบข้ามเพศ เพราะต่างมีบทบาททางเพศที่แตกต่างกัน เพศหญิงมีแนวโน้มที่จะเปรียบเทียบตนเองกับหญิงอื่น ๆ ในขณะที่เดียวกันเพศชายก็เปรียบเทียบตนเองกับเพศชายด้วยกัน (Smith. 1987 : 137) ดังนั้นผลของการวิจัยนี้จะเป็นแนวทางให้ผู้เกี่ยวข้องกับบุคคลวัยรุ่นได้พัฒนาและส่งเสริมให้บุคคลวัยรุ่นเกิดการเห็นคุณค่าในตนเอง อันเป็นบุคลิกภาพที่พึงปรารถนา ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบที่แตกต่างกัน
2. เพื่อเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่นชายและหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบที่แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัย

1. เด็กวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จะมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอื่น ๆ
2. เด็กวัยรุ่นชายจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กวัยรุ่นหญิงในทุกรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในเขตกรุงเทพมหานคร ภาครัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา
2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา
 - 2.1 การเห็นคุณค่าในตนเอง ✓
 - 2.2 เพศ แบ่งเป็น เพศชาย และเพศหญิง
 - 2.3 การอบรมเลี้ยงดูที่ผู้วิจัยสนใจแบ่งเป็น 5 ประเภท คือ
 - 2.3.1 แบบอิตตาธิปไตย
 - 2.3.2 แบบประชาธิปไตย
 - 2.3.3 แบบรักใจ
 - 2.3.4 แบบให้ความคุ้มครอง
 - 2.3.5 แบบปล่อยปละละเลย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) หมายถึง การที่บุคคลพิจารณาประเมินคุณค่าตนเอง โดยการตรวจสอบการกระทำ ความสามารถและการประสบผลสำเร็จการทำให้บุคคลยอมรับตนเอง ซึ่งวัดได้จากแบบสอบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของ คูเปอร์สมิธ (Coopersmith Self-Esteem Inventory : Adult Form)
2. การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อวัยรุ่นทั้งทางตรง ทางอ้อม ทั้งทางวาจาและการกระทำ ทำให้วัยรุ่นได้รับรู้ทั้งความรู้สึกและการกระทำดังกล่าว ซึ่งวัดได้จากคะแนนของแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 5 แบบ คือ
 - 2.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาธิปไตย (Authoritarian) หมายถึง การที่วัยรุ่นรายงานตนว่าพ่อแม่คอยกดขี่ ดูแลควบคุมทั้งความประพฤติ ความคิด ทัศนคติ และความรู้สึกโดยตรง พ่อแม่จะออกคำสั่ง

ให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบและมาตรฐานของสังคม วัฒนธรรม หรือห้ามมิให้ประพฤติออกนอกกริदनอกรอย ถ้าเด็กไม่ปฏิบัติตามจะถูกลงโทษ

2.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง การที่วัยรุ่นรายงานว่าพ่อแม่ แสดงความรักและส่งเสริมให้วัยรุ่นมีอิสระในการคิด ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง พ่อแม่จะ อธิบายเหตุผลในการส่งเสริมหรือห้ามมิให้ทำสิ่งต่าง ๆ วัยรุ่นได้รับความเสมอภาคในการทำสิ่งต่าง ๆ

2.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ (Permissiveness) หมายถึง การที่วัยรุ่นรายงานว่าพ่อแม่ ยินยอมให้วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ตามใจปรารถนา โดยไม่ต้องทำตามกฎเกณฑ์ แม้กระทั่งทำผิดก็ไม่ได้ รับโทษ วัยรุ่นรู้สึกว่พ่อแม่ปล่อยตามใจ โดยไม่มีการให้คำแนะนำที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา

2.4 การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครอง (Overprotection) หมายถึง การที่วัยรุ่นรายงานว่า พ่อแม่แสดงความรักและห่วงใยจนเกินไป ให้ความช่วยเหลือจนเกินความจำเป็น มักเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับวัยรุ่นใน ทุกเรื่อง ทำให้วัยรุ่นรู้สึกว่าตนเองไม่มีอิสระที่จะทำอะไรด้วยตนเองได้

2.5 การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (Rejection) หมายถึง การที่วัยรุ่นรายงานว่าพ่อแม่ไม่ สนใจ ไม่เอาใจใส่ ไม่ให้ความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น

3. เด็กวัยรุ่น หมายถึง นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ทั้งชายและหญิง ในโรงเรียนมัธยมศึกษา แบบสหศึกษา ภาครัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลของการศึกษาค้นคว้า สามารถทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลวัยรุ่น เช่น บิดามารดา ครู- อาจารย์ ฯลฯ ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและปลูกฝังการเห็นคุณค่าในตนเองให้เกิดขึ้นกับบุคคลวัยรุ่น อันเป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองของบุคคลวัยรุ่นและสังคมต่อไป

2. ผลของการศึกษาค้นคว้า สามารถใช้เป็นพื้นฐานสำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเองต่อไป

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเห็นคุณค่าในตนเอง

การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นการตัดสินคุณค่าของตน (self) แต่แสดงออกมาให้เห็นในรูปของทัศนคติ ที่คนนั้นมีต่อตนเอง (Mussen, Conger and Kagan 1961 : 489) การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นส่วนหนึ่งของ มโนภาพแห่งตน คิงเมเยอร์ (นารา ซีเรนตร 2528 :17 อ้างอิงมาจาก Dinkmeyer 1865 : unpagged) กล่าวว่า "ปรัชญาเกี่ยวกับมโนภาพแห่งตน ในเรื่องความนึกคิดว่าตนเองนั่นคือใคร การเห็นคุณค่าในตนเองย่อมเป็น ผลมาจากการกระทำ และการมองดูตนเองในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง"

มโนภาพแห่งตน (self-concept) มีลักษณะเป็นหน่วยรวมของความคิดที่มีระบบประกอบด้วยการรับรู้คุณลักษณะของสิ่งที่เป็น "ตัวฉัน" และการรับรู้ความสัมพันธ์ที่ "ตัวฉัน" มีกับผู้อื่นและสิ่งอื่น รวมทั้งค่านิยมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้เหล่านี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ทั้งในขณะรู้ตัวและไม่รู้ตัว การรับรู้ตนเองจะเป็นในแง่ของความสามารถคุณค่า ค่านิยม ข้อจำกัด ฯลฯ จึงเป็นรายละเอียดของเนื้อหาที่บุคคลใช้เพื่อชี้บอกรวมชาติของตนเอง และใช้ในการเปรียบเทียบกับผู้อื่น โดยอาศัยประสบการณ์ของการปะทะสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลรอบข้าง ตนเองสามารถทำอะไรได้บ้าง มโนภาพแห่งตนจึงเป็นเรื่องความคิดต่างๆ เกี่ยวกับลักษณะของตนเองซึ่งอาจไม่ตรงกับที่เป็นจริง (Calhour and Morse 1977 : 319 ; Rogers 1959 : 200)

จากการมีมโนภาพต่อตนเอง บุคคลจะประเมินมโนภาพแห่งตนออกมาเป็นการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าจากการตรวจสอบตนเองด้านผลงานความสามารถ และคุณลักษณะต่าง ๆ นำมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานและค่านิยมส่วนบุคคลแล้วตัดสินใจออกมาเป็นคุณค่าของตน ความรู้สึกต่อตนเองอาจเป็นไปโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว แต่จะแสดงออกให้บุคคลอื่นเห็นได้ด้วยลักษณะท่าทาง หรือการแสดงออกทางพฤติกรรมภายนอก การเห็นคุณค่าในตนเองเกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์ เรื่องความสำเร็จ และการกระทำต่าง ๆ ได้บรรลุตามเป้าหมาย ส่งผลให้ได้รับคำชมเชยจากพ่อแม่หรือคนอื่น ๆ เป็นการสะสมความพึงพอใจต่อตนเองขึ้นมาทีละน้อย กลายเป็นความรู้สึกเชื่อมั่นถึงความสามารถที่จะก้าวไปให้ถึงคุณค่า (value) ที่ได้ตั้งไว้ ถ้าทำสำเร็จก็จะเกิดความพอใจในตนเอง และเห็นคุณค่าในตนเองในที่สุด (Branden 1981 : 124 ; Calhoun and Morse 1977 : 318-322 ; Coopersmith 1981:236)

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง (self-Esteem) ได้มีผู้ให้คำจำกัดความและความหมายของคำว่า การเห็นคุณค่าในตนเองไว้คล้ายคลึงกัน ดังจะยกมากล่าวพอสังเขปดังนี้

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984:5) ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองไว้ว่าเป็นการประเมินคุณค่าของตนเอง แสดงถึงทัศนคติทั้งทางด้านบวกหรือลบ เป็นการตัดสินคุณค่าแห่งตน ทำให้บุคคลนั้นรู้สึกว่าคุณมีความสามารถ ความสำคัญ ประสบความสำเร็จและมีคุณค่า ซึ่งสังเกตได้จากคำพูดและพฤติกรรมที่แสดงออก

เบรนเดน (Branden 1981:110,125) ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นลักษณะของความเชื่อมั่นและการมีความนับถือตนเอง อันเกิดจากความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ความมั่นใจในความสามารถของตนที่กระทำสิ่งใดให้สำเร็จได้ตามความพอใจ

ออสูเบล (Ausubel อ้างถึงใน กาญจนา พงศ์พฤกษ์ 2523 : 25) ได้ให้ความหมายการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความเชื่อของบุคคลว่าเขามีความสำคัญ และมีคุณค่าในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์คนหนึ่ง

แซสซี (Sasse 1978 : 48) ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความรู้สึกของบุคคลว่าตนเองมีความสำคัญและมีคุณค่าในตนเอง มีความต้องการได้รับความเชื่อถือ การยอมรับนับถือโดยได้รับการสนับสนุนหรือการยอมรับนับถือจากผู้อื่น เพื่อที่จะได้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและนับถือตนเอง

ฮิลเลย์และซิกเกอร์ (Hjelle & Ziegler 1983 : 295,319) ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่า เป็นความนิยมชมชอบในอัตมโนภาพของตนเอง หรือความภาคภูมิใจที่เกิดจากการทำสิ่งต่าง ๆ ให้กับตนเอง

เจมส์ (สารภี ชนกรวิทย์ 2523 : 21 อ้างอิงจาก James 1950 : 310-311) ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่า เป็นความรู้สึกซึ่งมีอยู่ในตัวเรา การไม่ทำให้ตัวเราเกิดความล้มเหลวและต่ำต้อย ความรู้สึกของเราก็จะอยู่ครบถ้วน ภายหลังจากการที่เราได้ทำอะไรสำเร็จลุล่วงไป ซึ่งเปรียบเสมือนว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นอัตราส่วนของคุณภาพที่เป็นจริงระหว่างความสำเร็จกับความคาดหวัง อาจแสดงออกได้ดังนี้

$$\text{การเห็นคุณค่าในตนเอง} = \frac{\text{ความสำเร็จ}}{\text{ความคาดหวัง}}$$

เปรมจิต ทศตะ (เปรมจิต ทศตะ 2526 : 7) ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นการพิจารณาตัดสินค่าของตนตามความรู้สึกและทัศนคติต่อตนเองของบุคคลในเรื่องการปฏิเสธตนเอง การยอมรับของพ่อแม่ การหลอกตัวเอง การไม่ยอมรับของผู้อาวุโส หรือผู้มีอำนาจเหนือ และการยอมรับตนเองและสังคม

นิพนธ์ แจ้งเอี่ยม (นิพนธ์ แจ้งเอี่ยม 2519 : 6-7) ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นการพิจารณาตัดสินค่าของตนเองตามความรู้สึกและทัศนคติต่อตนเองของบุคคลในเรื่องการประสบความสำเร็จ หรือความล้มเหลว การปฏิเสธตนเอง การยอมรับตนเอง การพึ่งตนเอง คิดว่าตนเองมีคุณค่าในสังคม ตลอดจนการได้รับการยอมรับจากสังคม จากบิดามารดา ผู้อาวุโสหรือผู้มีอำนาจเหนือกว่า

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สรุปได้ว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง การประเมินคุณค่าของตนเองในด้านความสามารถ ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ทำให้ตนเองมีความรู้สึกว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่า มีความสามารถ ประสบความสำเร็จ เป็นที่ยอมรับทั้งของตนเองและบุคคลรอบ ๆ ข้าง

มาสโลว์ (Maslow 1970 : 45-46) นักจิตวิทยาที่มีการศึกษาทางด้านนี้คนหนึ่ง กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเองไว้ว่า เป็นความต้องการที่สำคัญ และเข้าใจยากที่สุด เพราะต้องขึ้นกับองค์ประกอบที่สำคัญต่าง ๆ มากมาย การเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์กับความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ ความต้องการนี้

ประกอบด้วยความนับถือตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถและการได้รับการนับถือ เห็นคุณค่าและหากได้รับการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองขึ้นไปอีก ก็จะเข้าสู่ขั้นบรรลุลัทธิธรรมแห่งตน ซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์

มาสโลว์แบ่งการเห็นคุณค่าในตนเองเป็น 2 ส่วนคือ

1. การเห็นคุณค่าในตนเองจากการยอมรับของตนเอง นับถือตนเอง (self-respect) คือ การพึงพอใจในตนเอง มีความเข้มแข็ง มีความสามารถ มีความชื่นชมตนเอง มีความเชื่อมั่นและมีความเป็นอิสระ
2. การเห็นคุณค่าในตนเองจากการยอมรับของคนอื่น (esteem from others) คือ การมีเกียรติ มีชื่อเสียง มีตำแหน่ง อำนาจ การได้รับการยอมรับ เป็นที่ยกย่องของสังคม

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith 1981 : 37-38) แบ่งองค์ประกอบที่มีผลต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองไว้ 4 ข้อ คือ

1. การได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลรอบ ๆ ข้าง
2. การประสบความสำเร็จในชีวิต ตามสถานภาพของตนในสังคม
3. ความพยายามที่จะให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการ ความทะเยอทะยาน
4. ขอบเขตความสามารถที่จะวัดผลกระทบต่อบุคคล เพื่อให้เกิดภาวะสมดุลย์

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง

จากการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของคูเปอร์สมิธ (Coopersmith 1981 : 118-119) พบว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง มี 2 ประเภท คือ องค์ประกอบภายในตนเองและองค์ประกอบภายนอกตนเอง

1. องค์ประกอบภายในตนเอง คือลักษณะเฉพาะของบุคคลแต่ละคนที่มีผลทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลแต่ละคนแตกต่างกัน ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ลักษณะทางกายภาพ (Physical Attributes) เช่น ความสวยงามของรูปร่างหน้าตา ความคล่องแคล่วว่องไว บุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพดี จะมีความเห็นคุณค่าในตนเองมากกว่าบุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพที่ด้อย อย่างไรก็ตามก็ดี ลักษณะทางกายภาพใด ๆ จะส่งผลต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองหรือไม่เพียงใด ยังขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมนั้น ๆ อีกด้วย (Coopersmith 1981 : 120-123)

1.2 สมรรถภาพ ความสามารถและผลงาน (General capacity, Ability and Performance) องค์ประกอบทั้ง 3 มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองโดยจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความถี่ของการประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวในสิ่งที่กระทำ โดยจะมีเรื่องสติปัญญาเข้ามาเกี่ยวพันด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในวัยเรียน ซึ่งจะหมายถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สติปัญญาจะมามีผลต่อสมรรถภาพและผลการเรียนของนักเรียนด้วย อันจะนำไปสู่การเพิ่มความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Coopersmith 1981 : 123-125)

1.3 ภาวะทางอารมณ์ (Affective states) เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกเห็นคุณค่า ความเป็นสุข ความวิตกกังวล หรือภาวะอื่นที่อยู่ในตัวบุคคล อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการประเมินถึงสิ่งที่ตนประสบ และเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น แล้วมีผลต่อการประเมินตนเองในเวลาต่อมา บุคคลที่ประเมินตนเองในทางที่ดีจะมีความรู้สึกพึงพอใจ มีความสุข ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่ประเมินตนเองในทางไม่ดี ไม่พอใจในชีวิตของตน และหมดหวังในอนาคต (Coopersmith 1981 : 130-134)

1.4 ค่านิยมส่วนตัว (self-values) โดยทั่วไปบุคคลจะให้ความพอใจในสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป บุคคลมีแนวโน้มจะใช้ค่านิยมของสังคม เป็นตัวตัดสินการเห็นคุณค่าของตนเอง ถ้าค่านิยมของตนเองสอดคล้องกับสังคม จะทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น แต่ถ้าค่านิยมของตนเองไม่สอดคล้องกับสังคม การเห็นคุณค่าในตนเองจะต่ำลง (Coopersmith 1981 : 138-142)

1.5 ความปรารถนาของบุคคล (Aspiration) การตัดสินการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลเกิดจากการเปรียบเทียบผลงาน และความสามารถของตนเองกับเกณฑ์ความสำเร็จที่ตนเองได้ตั้งไว้ ถ้าผลงานและความสามารถเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตนเองตั้งไว้หรือดีกว่า จะทำให้บุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าผลงานและความสามารถไม่เป็นไปตามเกณฑ์หรือต่ำกว่าเกณฑ์ บุคคลจะคิดว่าตนเองไร้ค่า

1.6 เพศ (Sex) สังคมและวัฒนธรรมส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญกับเพศชาย การประสบความสำเร็จของเพศชายมักจะถูกมองว่าเกิดจากความสามารถ แต่ถ้าเป็นหญิงกลับถูกมองว่าเป็นเพราะความพยายามหรือความโชคดี ดังนั้นจึงพบว่าส่วนใหญ่เพศชายมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเพศหญิง (Shaver 1987 : 257) แต่อย่างไรก็ตามทัศนคติต่อผู้หญิงและระดับการเห็นคุณค่าในตนเองมีความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมด้วย (Spence 1987 : 56)

1.7 ปัญหาต่างๆ และโรคภัยไข้เจ็บ (Problems and Pathology) ได้แก่ปัญหาสุขภาพจิตทั่ว ๆ ไป อาการทางกายที่มีสาเหตุมาจากจิตใจ (Psychosomatic symptoms) กล่าวคือ ผู้ที่มีปัญหาดังกล่าวสูงจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ และจะแสดงออกมาในรูปความวิตกกังวล มีความทุกข์ ส่วนผู้ที่มีปัญหาดังกล่าวน้อย จะมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง (Coopersmith 1981 : 134-138)

2. องค์ประกอบภายนอกตนเอง คือสภาพแวดล้อมภายนอกที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเองที่แตกต่างกัน ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ความสัมพันธ์กับครอบครัวและพ่อแม่ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกเป็นสิ่งที่มีความหมายมาก ดังนั้น ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจึงเป็นรากฐานที่สำคัญในชีวิต เด็กที่ได้รับความรัก ความอบอุ่น การสนับสนุน ให้กำลังใจให้สิทธิเสรีภาพในการกระทำของเด็ก ระเบียบกฎเกณฑ์ที่พ่อแม่ใช้ปกครองลูกและการจัดการดูแลให้เด็กมีอิสระในขอบเขตที่กำหนด สิ่งต่างๆเหล่านี้ จะทำให้เด็กสามารถพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองได้ (Coopersmith 1981:236 ; Hamachek1978 : 144-145)

2.2 โรงเรียนและการศึกษา เป็นสถานที่พัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองต่อจากบ้าน โรงเรียนมีหน้าที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในทักษะ ความสามารถและการเห็นคุณค่าในตนเองเมื่ออยู่ในชั้นเรียน เช่น ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมต่างๆได้อย่างอิสระ ซึ่งไม่ขัดกับกฎระเบียบที่โรงเรียนได้กำหนดไว้ การฝึกนักเรียนให้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง (Coopersmith 1984 : 9 -10)

2.3 สถานภาพทางสังคมเป็นการเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่น โดยพิจารณาจากอาชีพ ตำแหน่งการงาน บทบาททางสังคม สถานะทางเศรษฐกิจ วงศ์ตระกูล เป็นต้น บุคคลที่มาจากสถานภาพทางสังคมสูง จะได้รับการปฏิบัติที่ทำให้เขารู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูง กว่าบุคคลที่มาจากสถานภาพทางสังคมระดับปานกลางหรือต่ำ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า สถานภาพทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองไม่ค่อยเด่นชัดนัก เพราะบุคคลที่มาจากสถานภาพทางสังคมในระดับต่ำมีทั้งบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงและต่ำ ดังที่คูเปอร์สมิธ ศึกษาพบว่า ยิวเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีสถานภาพทางสังคมในระดับต่ำ แต่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่า โปแตสแตนท์ และคาทอลิก ซึ่งเป็นพวกที่มีสถานภาพทางสังคมในระดับสูง (Coopersmith 1981 : 84-87)

2.4 สังคมและกลุ่มเพื่อน การที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมและเพื่อนจะช่วยในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง การที่บุคคลไม่ได้รับการยอมรับ ไม่เป็นที่ประทับใจในกลุ่มเพื่อน จะทำให้ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำลง จะกลายเป็นคนที่เฉื่อยชา ชอบเก็บตัว และไม่เป็นที่ไว้วางใจของเพื่อน (Gurney 1987 : 28 ; Rosenberg 1965 : 158)

ลักษณะของบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงและต่ำ

บุคคลจะแสดงถึงการเห็นคุณค่าในตนเองจากลักษณะท่าทาง น้ำเสียงคำพูด และการกระทำ ซึ่งอาจจะแสดงออกมาโดยไม่รู้ตัวก็ได้ ดังนั้นการแสดงออกของการเห็นคุณค่าในตนเอง จะมีผลต่อบุคคลดังนี้ คือ

บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง จะเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีความสอดคล้องกลมกลืนในความเป็น "ตน" รับรู้คุณค่าของตนเองตามความจริง มีความเชื่อถือในความคิดของตนเอง แสดงพฤติกรรมออกมาได้อย่างเหมาะสม มีความกระตือรือร้น เชื่อมั่นในตนเองว่ามีความสามารถในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ กล้าคิด กล้าแสดงออก มีความคิดสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี สามารถแก้ไขปัญหา เฉพาะหน้าได้ มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อบุคคลรอบข้างได้ แต่ขณะเดียวกันก็ยอมรับความล้มเหลวของตนเองได้ จึงมีชีวิตอยู่อย่างไม่วิตกกังวลมีความยืดหยุ่นในการดำรงชีวิต ทำให้ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (Branden 1985 : 6-9 ; Coopersmith 1981 : 132-134 ; Hamachek 1978 : 180 ; Schutz 1967 : 15)

บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ จะมีลักษณะตรงกันข้ามกับบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง คือจะอยู่ในภาวะไม่สอดคล้องกลมกลืนในความเป็น "ตน" มักไม่เห็นความสำคัญของตนเอง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง รับรู้ว่าตนเองด้อยค่า ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลเหล่านี้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีปมด้อย วิตกกังวล เก็บตัว ไม่ชอบแสดงตัว แสวงหาการยอมรับจากบุคคลอื่น เพื่อให้เกิดการยอมรับตนเอง มีความประหม่า หวั่นไหว เมื่อรู้ว่าตนเองอยู่ในสายตาของผู้อื่น มักไม่ค่อยยอมรับความล้มเหลวของตน ทำให้มีความเครียด และความวิตกกังวลสูง จึงเป็นผู้ที่ไม่มีความสุขในชีวิต (Coopersmith 1981:71, 132-134 ; Hamachek : 180)

การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง

รากฐานของการเห็นคุณค่าในตนเองมีพัฒนาการมาจากความรัก การยอมรับเด็กอย่างแท้จริงของบิดามารดา จากการศึกษาของคูเปอร์สมิธ (Coopersmith. 1981 : 236) พบว่าสภาพภายในครอบครัวและความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา และบุตรธิดามีผลกระทบต่อ การเห็นคุณค่าในตนเองของเด็ก โดยมีเงื่อนไข ดังนี้ คือ

1. บิดามารดาให้การยอมรับลูกทุกเรื่องหรือเกือบทุกเรื่อง
2. บิดามารดากำหนดขอบเขตของการกระทำให้ลูกทราบอย่างชัดเจน และคอยดูแลให้เป็นไปตามนั้น
3. บิดามารดาให้การนับถือและให้เสรีภาพต่อการกระทำของลูก ถ้าเห็นว่าอยู่ในขอบเขตที่กำหนดให้

เงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นรากฐานของการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งจะสร้างเสริมความรู้สึกที่มั่นคงของการรักตนเอง และการคาดหวังให้ผู้อื่นรัก การเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กเป็นผลจากการที่เด็กได้รับความรัก ความเอาใจใส่จากบิดามารดา และความสำเร็จที่ได้รับ โดยในขั้นต้นเด็กจะปฏิบัติตนเพื่อให้บิดามารดาพึงพอใจ และต้องการให้บุคคลอื่นพึงพอใจด้วย (นาภาพร พุ่มพฤษย์.2529 : 15-16 ; อ้างอิงมาจาก McNeil . 1975 : 105-107)

นอกจากนี้การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา การดูแลเอาใจใส่และการให้การยอมรับนับถือตั้งแต่เยาว์วัยมีความสำคัญและส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะว่าการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กนั้นมีผลมาจากความรับที่รับรู้จากลักษณะท่าทีของผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูมากกว่าสถานภาพทางสังคม และปริมาณวัตถุสิ่งของที่เขาได้รับ (Atwater . 1974 : 128-129)

ฮามาเช็ค (Hamachek . 1978 : 180) ชี้ให้เห็นว่าคุณภาพของผู้ใหญ่นั้นมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าของตนเองในวัยเด็ก การที่เด็กได้รับความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ การสนับสนุนให้กำลังใจ การให้เสรีภาพเด็กในการศึกษาค้นหา รวมทั้งให้ความสนใจเกี่ยวกับระเบียบวินัยอย่างจริงจังจะทำให้เด็กรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของคูเปอร์สมิธ (Coopersmith .1981 :119) ที่พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองนั้นส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับพฤติกรรมของบิดามารดา การกำหนดกฎเกณฑ์ และการจัดการดูแลให้เด็กปฏิบัติตามสิ่งที่บิดามารดากำหนดไว้

ในช่วงวัยเด็กตอนกลาง การเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยนี้มีการพัฒนาการมาจากสังคมภายนอก ครอบครัว สังคมของวัยเด็กตอนกลางประกอบด้วยกลุ่มเพื่อน สถานภาพทางสังคม การคล้อยตามกลุ่มเด็กต้องการมีการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยเด็กจะเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองจากสิ่งทีเพื่อน ๆ คิดเกี่ยวกับตัวเขา เด็กจะเริ่มพัฒนาทางสติปัญญา ทักษะทางสังคม และความมั่นใจในตนเองให้สูงขึ้น ถ้าสิ่งเหล่านี้ได้รับการเสริมแรงจากกลุ่มเพื่อนที่เขานิยมชมชอบการเห็นคุณค่าในตนเองก็จะพัฒนาขึ้น

การเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่น เป็นสิ่งที่ช่วยให้วัยรุ่นสามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุขตามวัยของเขา โดยเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้มีประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จในสิ่งทีเขากระทำฉะนั้นผู้ใหญ่ควรเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้แสดงหรือกระทำในสิ่งทีเหมาะสมกับระดับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของเด็ก พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือเขาโดยไม่ตั้งความคาดหวังต่อตัวเขาจนเกินกำลังความสามารถ ทั้งนี้เพื่อให้เขาประสบความสำเร็จและเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองได้ (วัชร ทรัพย์มี . 2528 : 17)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยของเบิร์นไซด์ (Burnside . 1979 : 458) พบว่าระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของแต่ละบุคคลจะพัฒนาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงวัยกลางคน การเห็นคุณค่าในตนเองจึงจะมีความคงที่และเสื่อมถอยลง

การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้เกิดขึ้นได้จากประสบการณ์ทีแต่ละบุคคลได้รับ ดังนั้นจึงมีนักจิตวิทยาได้เสนอแนวทางการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองได้ดังนี้

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith 1981 : 36-37) กล่าวว่าบุคคลสามารถพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ได้ด้วยวิธีการต่อไปนี้

1. การได้รับการนับถือ การยอมรับ การได้รับการปฏิบัติตอบจากบุคคลทีมีความสำคัญในชีวิต

2. การประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งมีผลให้บุคคลเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และมีผลต่อสถานภาพและตำแหน่งในสังคม
3. การได้กระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับค่านิยม และความปรารถนาของตน
4. ลักษณะการโต้ตอบต่อการถูกลดคุณค่า บุคคลอาจจะได้รับการกระทบกระเทือนหรือถูกลดคุณค่า การกระทำ อันจะทำให้รู้สึกลดการเห็นคุณค่าของตนเองลงไป บุคคลอาจปฏิเสธหรือไม่ใส่ใจกับการตัดสินของผู้อื่นที่มีต่อตนเอง ตรงกันข้ามกับบุคคลอาจเพิ่มการรับรู้ให้สูงขึ้น หรือตระหนักต่อการตัดสินของผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะเป็นการป้องกันการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคล มิใช่ลดลงไปสู่ความวิตกกังวล และช่วยให้บุคคลยังคงสามารถรักษาคุณภาพแห่งตนได้

แซสซี (Sasse 1978 : 48) เสนอการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองด้วยวิธีการดังนี้

1. สร้างความมั่นใจในตนเอง โดยนึกถึงความสำเร็จข้างหน้าในชีวิต
2. ระลึกถึงตนเองเมื่อสามารถทำงานลุล่วงไปด้วยดี โดยให้รางวัลตนเองโดยอาจชมเชยตนเองหรือให้สิ่งที่มีความหมาย สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เราเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองที่เราทำมากขึ้น ซึ่งแน่นอนที่สุดย่อมส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง
3. ละสมบันที่กความสำเร็จ หาสมุดบันทึกเพื่อเขียนบันทึกความสำเร็จที่เราได้รับสิ่งที่เราทำได้ดีเป็นเวลาติดต่อกัน หลาย ๆ สัปดาห์หรือหลายเดือน โดยอาจจะเป็นความสำเร็จในโครงการต่าง ๆ การช่วยให้ผู้อื่นมีความสุข งานโรงเรียน การทำงานหรือด้านอื่น ๆ ที่มีความสำคัญสำหรับตน

บรูโน (Bruno 1983 : 363) กล่าวถึงวิธีการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองไว้ดังนี้

1. การให้ข้อเสนอแนะ หรือข้อคิดโดยตรง ซึ่งการเสนอแนะนี้อาจเป็นการเสนอแนะจากผู้อื่น หรือตนเองเสนอแนะตนเองก็ได้ วิธีการนี้เป็นการให้ข้อมูลซึ่งมีผลให้บุคคลเกิดกำลังใจและสร้างความภูมิใจได้
2. สร้างความสำเร็จให้กับตนเองให้มากขึ้น การเพียรพยายามสร้างความสำเร็จเป็นวิถีทางที่จะเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองแต่อย่างไรก็ตามการประสบความสำเร็จแต่เพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ ฟรอมมี (Fromme 1981 cited by Bruno 1983: 364) นักจิตวิทยาคลินิกได้ให้ทัศนะไว้ว่า สำหรับจินตนาการที่ดั่งามเกี่ยวกับโลกแล้ว การประสบความสำเร็จนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อภาพลักษณ์ที่ดีต่อตนเอง และการที่บุคคลมีความสุขในชีวิตก็เป็นสิ่งที่สำคัญด้วยเช่นกัน
3. ลดความคาดหวังลงบ้าง การลดความคาดหวังลง โดยยังสามารถคงในสิ่งที่ตนต้องการและปรารถนาไว้ อันเป็นหนทางทำให้บุคคลลดความสูญเสียเศร้าโศกเสียใจลงได้บ้าง ซึ่งมันเป็นวิถีทางของผู้นับถือศาสนาพุทธ
4. การยุติการประเมินค่าตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลจะเพิ่มขึ้น ถ้าบุคคลเลิกตัดสินค่าของตนเอง

เจอร์ดาโนและอีเวอร์รี (Girdano and Everly 1979 : 146-149) ได้เสนอวิธีการ 3 ประการ ในการพัฒนาความพอใจในตนเอง ดังนี้

1. การใช้ภาษาทางบวก (Positive Verbalization) กระบวนการที่บุคคลให้แรงเสริมสร้างภาพพจน์เกี่ยวกับตนเอง (self-Image) โดยชี้ให้เห็นถึงลักษณะทางบวกของตนเองด้วยการใช้ภาษาเป็นสื่อ เช่น การใช้กระดาษแข็งเขียนถึงลักษณะบุคลิกภาพในทางบวกหรือสิ่งที่ตนเองภาคภูมิใจ เขียนทุกวัน เมื่อหมดวันก็เปลี่ยนข้อความใหม่ทำเช่นนี้ติดต่อกันเป็นสัปดาห์ โดยอาจจะติดกระดาษแข็งไว้ที่ ๆ มองเห็นได้ชัดเจนผ่านตา หรือจะทำปกใส่กระเป๋าเสื้อ กระเป๋าสตางค์

2. การยอมรับคำยกย่องชมเชย (Accepting Compliment) เรียนรู้ที่จะยอมรับคำยกย่องชมเชยเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองได้เมื่อมีใครยกย่องชมเชยเรา เราก็ยอมรับโดยปราศจากท่าทีหรือคำตอบที่ถ่อมตน แต่ใช้ประโยคแสดงความยินดีแทน วิธีนี้จะเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสม อันจะทำให้บุคคลประทับใจและมองตนเองในทางบวกมากขึ้น

3. การฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออกที่เหมาะสม (Assertiveness Training) การฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออกสามารถเปลี่ยนแปลงการเห็นคุณค่าในตนเองได้ เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่จะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมทางบวก กล้าแสดงออกในทางที่เหมาะสมและมีการรับรู้ที่มีประสิทธิภาพ

การวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง

การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความนึกคิดที่บุคคลมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง การวัดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลจึงกระทำได้ค่อนข้างยากมาก อย่างไรก็ตามได้มีผู้สร้างแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองโดยใช้วิธีการรายงานตนเอง เช่น แบบวัด Tennessee Self-Concept Scale (Fitts 1964) แบบวัด Self-Esteem Scale (Rosenberg 1965) แบบวัด Self-Esteem Inventory (Coopersmith 1985) เป็นต้น เนื่องจากการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า การรายงานตนเองให้ข้อมูลที่ถูกต้องกว่าวิธีการอื่น ๆ โรเจอร์และแอลพอร์ต (Rogers and Allport อ้างถึงใน อ่ำไพ ศิริพิพัฒน์ 2515 : 91-103) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ถ้าต้องการทราบความนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของใคร ก็ควรไปถามผู้นั้น เพราะไม่มีใครรู้จักเขาดีไปกว่าตัวเขาเอง นอกจากนี้ โรบินสัน (Robinson 1976 : 46-58) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ในการพัฒนาแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองโดยใช้วิธีการรายงานตนเองอย่างมีมาตรฐานนั้น ผู้สร้างควรกำหนดให้มีสเกลการตอบ ไม่ตรงกับความเป็นจริงไว้ในแบบวัดของตนเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ตอบแบบวัด ตอบแบบวัดในลักษณะที่ทำให้ตนเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น ๆ นอกจากนี้ควรมีการศึกษาว่า วิธีการรายงานตนเองเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสอดคล้องกับการประเมินพฤติกรรมจากบุคคลต่าง ๆ เช่น นักจิตวิทยา พ่อแม่ ครู ตลอดจนเพื่อนหรือไม่ในแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยทั่วไปมักขาดคุณสมบัติดังกล่าว ซึ่งรวมถึงแบบวัด Tennessee Self-Concept Scale (Fitts 1964) จะมีเฉพาะสากล การตอบไม่ตรงกับความเป็นจริง แบบวัด Self Esteem Scale

(Rosenberg 1965)ไม่มีทั้งสเกลการตอบไม่ตรงกับความเป็นจริงและการประเมินพฤติกรรมจากบุคคลอื่น ในขณะที่แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของคูเปอร์สมิธ (Coopersmith 1985) นั้นมีคุณสมบัติทั้ง 2 ลักษณะ กล่าวคือ มีทั้งสเกลการตอบไม่ตรงกับความเป็นจริงและการประเมินพฤติกรรมจากบุคคลอื่น

คูเปอร์สมิธ(Coopersmith 1984 : 5-6) ได้สร้างแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง (Coopersmith Self-Esteem Inventory, 1985) โดยใช้รูปแบบของการรายงานตนเอง เขาได้สร้างแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง 3 ฉบับ คือ ฉบับนักเรียน (School Form) ฉบับสั้น (School Short Form) และฉบับผู้ใหญ่ (Adult Form) แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองฉบับนักเรียนเหมาะสมกับเด็กอายุ 8-15 ปี ลักษณะของแบบวัดเป็นข้อความที่เป็นการรายงานตนเอง 50 ข้อ แบ่งออกเป็นหมวดต่าง ๆ คือ ตนโดยทั่วไป ตนทางสังคม พ่อแม่และทางบ้าน โรงเรียนและการศึกษาและหมวดการตอบไม่ตรงกับความจริง

แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองฉบับนักเรียน ได้มีผู้ศึกษาค่าความเที่ยง โดยการตรวจสอบความคงที่ภายในกับนักเรียนเกรด 5, 9, 12 รวม 600 คน ได้ค่า .81, .86, .80 ตามลำดับ และมีค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องภายในจากการศึกษากับนักเรียนเกรด 4-8 จำนวนประมาณ 2,600 คน สูงถึง .87-.92 ส่วนความตรงได้ทดสอบกับนักเรียนเกรด 4-8 จำนวน 7,600 คน ได้ผลยืนยันความตรงตามโครงสร้างทฤษฎี (Coopersmith 1984 : 12-13)

คูเปอร์สมิธ ได้นำแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองฉบับนี้มาดัดแปลง และสร้างเป็นแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง ฉบับสั้น แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองฉบับสั้นประกอบด้วยข้อกระทงย่อย 25 ข้อ มีการศึกษาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง ฉบับนักเรียนกับแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองฉบับสั้น ได้ค่า .86 ต่อมา มีการดัดแปลงภาษาและสถานการณ์ ในข้อกระทงของแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองฉบับสั้น เป็นแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง ฉบับผู้ใหญ่เพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป มีการศึกษากับนักเรียนไฮสคูล และนักศึกษามหาวิทยาลัยจำนวน 647 คน โดยให้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ทำแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองฉบับสั้น และแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองฉบับผู้ใหญ่ แล้วหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างแบบวัดทั้ง 2 ฉบับ ได้ค่า สหสัมพันธ์สูงถึง .80 (Coopersmith 1984 : 6) แสดงให้เห็นว่าแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของ คูเปอร์สมิธทั้ง 3 ฉบับวัดในสิ่งเดียวกัน ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะนำแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของคูเปอร์สมิธฉบับผู้ใหญ่มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ความสำคัญของการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นช่วงที่บุคคลกำลังเปลี่ยนแปลงบทบาทจากเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ในช่วงระยะนี้จึงเป็นช่วงที่เด็กจะต้องเผชิญปัญหาการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ลักษณะเด่นที่ปรากฏชัดในวัยรุ่นคือ

- วัยรุ่นจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความสนใจ
- วัยรุ่นต้องการอิสระ อยากแสดงความสามารถ อยากพึ่งตนเอง

- วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับปัญหาในการปรับตัว การแสดงท่าทีและบทบาทต่าง ๆ ทางสังคม
- วัยรุ่นเป็นวัยแห่งการเสริมสร้าง ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย ความคาดหวังของบิดามารดา และสังคม จึงทำให้วัยรุ่นต้องการ การเสริมสร้างใน ทุก ๆ ทาง เพื่อเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น

จากที่กล่าวมา จะเห็นว่าวัยรุ่นต้องการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง เมื่อวัยรุ่นสามารถ ปรับตัวได้ วัยรุ่นจะรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีคุณค่า สามารถที่จะทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นได้มากมาย สิ่งเหล่านี้ จึงสำคัญต่อการสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองในวัยรุ่น

การเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่น ในปัจจุบัน มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ เป็นสิ่ง ที่ควรพิจารณาปรับปรุงให้เกิดขึ้นโดยรีบด่วนกับเด็ก และเยาวชนไทยของเรา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมตัวเยาวชนให้ เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติสืบต่อไป (จรรยา สุวรรณทัต 2531 : 48) ในประเทศ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงทรัพยากรบุคคล โดยเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐานที่สำคัญ คือ สร้าง ความรัก และเห็นคุณค่าในตนเอง เพราะแต่ละประเทศ ตระหนักว่า การพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าได้นั้น จำเป็นต้อง ปลุกฝังลักษณะที่สร้างเสริมให้บุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อนำไปสู่ความเชื่อมั่นในตนเองของบุคคล ทำให้ บุคคลสร้างสรรค์งาน อันจะทำให้สังคมก้าวหน้า สำหรับในประเทศไทย แผนพัฒนาประเทศที่ผ่าน ๆ มา รัฐบาลได้ ปรับแนวทางการพัฒนาสังคม จากที่ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาสังคมส่วนรวม มาให้ให้ความสำคัญแก่การพัฒนา สังคม ในระดับพื้นฐาน คือ ระดับคน ครอบครัว และชุมชน อันเป็นส่วนย่อยของสังคมให้มากขึ้น ทำให้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คนเป็นทรัพยากรอันมีค่าสำคัญยิ่งของประเทศ หากมีการพัฒนาคนให้มีคุณภาพสูงขึ้นแล้ว ย่อม จะส่งผลให้ชุมชนและสังคมโดยรวมมีคุณภาพดีตามไปด้วย ประเทศไทยเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนา ทรัพยากรบุคคลในปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนา ในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ได้เน้นให้ คนเป็นศูนย์กลางหรือจุดหมายหนึ่งของการพัฒนา มิใช่เอาเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักเหมือนแผนพัฒนาฉบับ ก่อน ๆ (เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ, 2538 : 10)

แนวคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู

วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรของพ่อแม่มีความสำคัญต่อการปลุกฝังลักษณะของบุคลิกภาพให้แก่บุตร ทั้งที่เป็นไปด้วยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม เนื่องจากพ่อแม่เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กตั้งแต่แรกเกิด ดังที่ฟรอยด์ (Freud 1970 : 44-46) เจ้าของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ได้กล่าวถึง พัฒนาการบุคลิกภาพของเด็กว่า จะพัฒนาขึ้นในช่วง 5 ขวบปีแรกของชีวิต หลังจากนั้นเป็นเพียงการเพิ่มพูนรายละเอียดปลีกย่อยจากโครงสร้างพื้นฐานเดิม นอกจากนี้ฟรอยด์ (Freud 1949 : 26-29) กล่าวว่า "เด็กคือบิดาของมนุษยชาติ" (Child is father of man) ทั้งนี้เพราะเด็กจะต้องเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตและจะเป็นผู้ให้กำเนิดเด็กรุ่นต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ดังนั้นครอบครัวซึ่งเป็นสังคมหน่วยแรกของเด็กจึงมีความสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการของเด็กตั้งแต่แรกเริ่มและวัย

ต่อมา เพราะหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของครอบครัว คือ การอบรมเลี้ยงดูบุตร เพื่อให้บุตรของตนเป็นคนที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งผลผลิตของการอบรมเลี้ยงดูนี้จะเป็นเสมือนฐานรองรับบทบาทอื่น ๆ ต่อไป (จรรยา สุวรรณทัต 2523 : 52-57)

การอบรมเลี้ยงดูมิใช่ให้เพียงแต่ความสุขทางกาย อันได้แก่ ปัจจัยสี่เท่านั้น แต่สิ่งสำคัญนอกเหนือจากนี้คือ การให้ความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ ซึ่งเป็นความสุขทางใจและเป็นสิ่งที่เด็กต้องการมาก การให้ความรักแก่เด็กจะต้องเป็นความรักที่มีเหตุผลและจริงใจ การแสดงความรักลูกด้วยการตามใจ ให้ทุกอย่างที่คิดว่าลูกต้องการจะทำให้เด็กไม่เป็นตัวของตัวเอง ไม่สามารถทำอะไรได้ด้วยตนเอง ในทางตรงกันข้ามเด็กที่ไม่ได้รับความรัก ความอบอุ่น จากพ่อแม่จะเกิดความรู้สึกเหมือนถูกทอดทิ้ง นอกจากความรัก ความอบอุ่นแล้วพ่อแม่ ยังต้องให้การยอมรับ และความเข้าใจในตัวลูกอีกด้วย เพราะจะช่วยให้เด็กมีความสุขและปรับตัวได้ดี แต่ถ้าเด็กไม่ได้รับการยอมรับและความเข้าใจจะทำให้เด็กรู้สึกอึดอัด ว่าแห้วขาดความสุข และปรับตัวได้ยาก นอกจากนี้ยังอาจแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสมเพื่อเรียกร้องความสนใจ (ทัศนีย์ ยาศาไนน์ 2519 : 57-62)

Wright (Wright 1976 : 36) ได้กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การปฏิบัติของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่มีต่อเด็กใน 4 ด้าน คือ

- การควบคุมเด็ก
- การเป็นตัวอย่างแก่เด็ก
- การให้รางวัล และ
- การลงโทษ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528 : 3) ได้กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่ผู้ใกล้ชิดเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับเด็ก ทั้งทางด้านคำพูดและการกระทำ ซึ่งเป็นการสื่อความหมายต่อเด็กทั้งทางด้านความรู้สึก และอารมณ์ของผู้กระทำตลอดจนเป็นทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถจะให้รางวัลและลงโทษเด็กได้นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสให้เด็กได้ดูแบบอย่างการกระทำของผู้เลี้ยงดูตนด้วย

ด้วยเหตุที่การอบรมเลี้ยงดูเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการสร้างและพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก จึงมีผู้ทำการศึกษาค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูในแง่ต่าง ๆ ไว้มากซึ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูนั้นมีลักษณะเฉพาะต่างกัน อาจแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท ตามลักษณะและปริมาณการปฏิบัติต่อเด็ก ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอการแบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่สำคัญและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

ดี เค พัมรอยด์ (Pumroy 1966 : 73-78) กล่าวถึง การอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยแบ่งออกเป็น 4 แบบ ตามลักษณะของบิดามารดา ดังนี้

1. บิดามารดาร์กและปล่อยบุตรจนเหลือ (Over - Permissive Parents) บิดามารดาให้ความรักตามใจบุตรเกินสมควร บังคับบุตรไม่ได้ บุตรไม่ได้รับการฝึกให้yakคิดในสิ่งที่แปลกใหม่ ไม่ได้รับการฝึกให้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ บิดามารดามักจะให้ของแก่บุตร หรือพาไปเที่ยวบ่อย ๆ โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

2. บิดามารดาประเภทเข้มงวด (Authoritarian Parents) บิดามารดาจะอบรมเลี้ยงดูให้บุตรเชื่อฟังตนอย่างเคร่งครัด วางกฎเกณฑ์ให้บุตรปฏิบัติตาม ซึ่งถ้าบุตรฝ่าฝืนจะถูกลงโทษอย่างยุติธรรมและสมเหตุผล บิดามารดาประเภทนี้มักจะกระตุ้นบุตรให้มีความสามารถเกินธรรมชาติ และยังชอบเร่งรัดบุตรให้พัฒนาไปเร็วกว่าอายุ

3. บิดามารดาประเภทไม่ยอมรับบุตร (Ignoring Parents) บิดามารดาประเภทนี้จะทำตัวเป็นศัตรูกับบุตรอย่างเปิดเผย แสดงความโกรธเกลียดบุตรออกมาในรูปของการควบคุมบังคับและการลงโทษ ซึ่งเป็นการปฏิบัติต่อบุตรตามความรู้สึกทางลบของบิดามารดาที่มีต่อบุตร มากกว่าที่จะเกี่ยวกับการกระทำผิดของบุตรเอง ทั้งยังคิดว่าบุตรของตนไม่มีความสามารถ

4. บิดามารดาประเภทปกป้องคุ้มครองบุตร (over Protective Parents) บิดามารดาประเภทนี้จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบคอยสอดส่องดูแลไม่ให้บุตรต้องอยู่ในภาวะเสี่ยงต่ออันตรายไม่เปิดโอกาสให้บุตรกระทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย เพราะกลัวบุตรจะลำบากหรือได้รับอันตราย

โรเจอร์ (Rogers 1972 : 117) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพออกเป็น 3 แบบคือ

1. แบบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าเขาได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ไม่ตามใจหรือเข้มงวดจนเกินไป มีเหตุผล ยอมรับความสามารถและความคิดเห็น ตลอดจนให้ความรัก ความเอาใจใส่ เป็นกันเอง และให้ความร่วมมือตามโอกาสเหมาะสม

2. แบบทอดทิ้ง (Rejection) หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองถูกเกลียดชัง ไม่ได้รับการเอาใจใส่ สนับสนุน หรือให้คำแนะนำเท่าที่ควร มักใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงและปราศจากเหตุผลไม่ให้ความสนใจสนทนากันเอง และปล่อยปละละเลยความเป็นอยู่

3. แบบให้ความคุ้มครองมากเกินไป (Overprotection) หมายถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ไม่ได้ทำตามที่ต้องการ หรือทำอะไรด้วยตนเอง ต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัยที่พ่อแม่กำหนดไว้ ถูกควบคุมและอยู่ในสายตาหรือคุ้มครองป้องกัน ให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา

บัมไรด์ (Baumrind 1975 : 270-285) ได้อธิบายถึงการอบรมเลี้ยงดูแต่ละรูปแบบได้ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูใช้อำนาจควบคุม (Authoritarian) เป็นการที่พ่อแม่ใช้อำนาจในการอบรมเลี้ยงดูให้เด็กทำตามความต้องการของตน ไม่มีการปรึกษาหารือกับเด็ก แสดงความไม่พอใจยอมรับเด็กน้อย ไม่ไว้ใจทางเห็น ให้ความอบอุ่นน้อยและลงโทษในระดับสูง
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ควบคุมสูง ให้ทำตามที่พ่อแม่ต้องการ แต่มีการยอมรับในตัวเด็กสูงเช่นกัน มีการให้ความรัก ความเป็นกันเอง และให้เหตุผล
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ (Permissiveness) เป็นการอบรมที่พ่อแม่ยอมรับเด็กมาก ให้ความอบอุ่นแต่ไม่มีการประณามเด็ก ควบคุมเด็กน้อย ปล่อยให้เด็กเป็นไปตามที่เด็กต้องการ

จอห์น กาเบรียล (Gabriel : 188-193) กล่าวถึง การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา 5 แบบ ดังนี้

1. บิดามารดาที่แสดงความเป็นเจ้าของมากเกินไป (Over-Possessive Parents) บิดามารดาประเภทนี้ ให้ความรักความคุ้มครอง และตามใจบุตรเกินไป ซึ่งมักเป็นบิดามารดาที่สูญเสียของรัก จึงชดเชยสิ่งที่ขาดไป เช่น บิดามารดาที่มีบุตรมากมีบุตรคนเดียว หรือบิดามารดาที่ขาดความรักในวัยเด็ก
2. บิดามารดาที่ไม่ยอมรับบุตร (Rejective Parents) บิดามารดาประเภทนี้ จะแสดงการไม่ยอมรับบุตรอย่างชัดเจน ไม่สนใจสวัสดิภาพของบุตร ไม่สนใจพัฒนาการทางร่างกายและสังคมของบุตร ซึ่งบิดามารดาประเภทนี้จะมีพฤติกรรมตรงกันข้ามกับบิดามารดาที่แสดงความเป็นเจ้าของมากเกินไป
3. บิดามารดาแบบอิตาเลียน (Authoritarian Parents) บิดามารดาประเภทนี้ควบคุมบุตรมาก ไม่ค่อยให้ความอบอุ่น ต้องการให้บุตรเชื่อฟังอยู่ในระเบียบและคำสั่ง
4. บิดามารดาที่ยอมบุตร (Over-Permissive Parents) บิดามารดาประเภทนี้จะปล่อยให้บุตรทำอะไรตามใจชอบ ให้บุตรมากเกิดจำเป็น ซึ่งการยอมตามบุตรนี้เป็นเพราะบิดามารดาไม่กล้าห้าม
5. บิดามารดาแบบประชาธิปไตย (Democratic Parents) บิดามารดาประเภทนี้จะให้อิสระแก่บุตร ในการแสดงความคิดเห็น ส่งเสริมให้บุตรพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย ให้ความอบอุ่น ความรัก แสดงความเห็นอกเห็นใจบุตรในโอกาสที่เหมาะสม

ฮูเวอร์ และ เอ็ดเวิร์ด (Hower and Edward 1979 อ้างถึงใน Lloyd 1984 : 169-170) ถึงรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 2 ด้านใหญ่ ๆ คือ

1. ด้านที่พ่อแม่ให้การยอมรับเด็ก (Parental Acceptance) แบ่งออกเป็นลักษณะที่สำคัญ 2 ลักษณะ คือลักษณะที่พ่อแม่ให้การยอมรับเด็กสูง ลักษณะนี้จะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับพัฒนาการทางจริยธรรมด้านความประพฤติของเด็ก ในขณะที่ลักษณะตรงข้ามพ่อแม่ที่ปฏิเสธเด็ก จะมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของเด็กในทางที่ไม่ดี

2. ด้านที่พ่อแม่ให้การควบคุม (Parental control) หมายถึง ระดับของความเข้มงวดในการอบรมเลี้ยงดูโดยพ่อแม่เป็นผู้ตั้งมาตรฐานไว้ การขาดการควบคุมมีความสัมพันธ์กันสูงกับความก้าวร้าวและการปรับตัวที่ไม่ดี การควบคุมที่มากเกินไปมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรม เด็กจะตื้อตึงและขาดความมั่นใจในตัวเอง

การศึกษารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในประเทศไทย ดวงเดือน พันธุนาวิน และคณะ (2528 : 4-12) ได้แบ่งการศึกษารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของมารดาไทย เป็น 5 รูปแบบคือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน คือการที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อบุตรด้วยความรักเอาใจใส่ทุกซอกซอญี่ ความใกล้ชิดและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับเด็ก ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนแก่เด็กในสิ่งที่ต้องการทุกอย่าง
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้เหตุผล คือการที่พ่อแม่อธิบายเหตุผลให้กับเด็ก เมื่อต้องการขัดขวางหรือสนับสนุนเด็ก พ่อแม่มีการลงโทษ และให้รางวัลแก่เด็กอย่างเหมาะสมมากกว่าใช้อารมณ์
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตใจ คือ การที่พ่อแม่ใช้วาจาว่ากล่าวตีเยินเด็ก เมื่อเด็กกระทำความผิด เชื่อว่าจะไม่รัก ตัดสิทธิ์เด็กที่เคยได้รับเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม คือ การที่พ่อแม่ออกคำสั่งให้เด็กทำตาม และคอยควบคุมอย่างใกล้ชิดว่าเด็กจะทำหรือไม่ ถ้าเด็กไม่ทำตามก็จะลงโทษ
5. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว คือ การที่พ่อแม่ให้โอกาสเด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งพ่อแม่จะเป็นผู้แนะนำและช่วยฝึกฝนให้บ้าง

สมพร สุกัศนี (2530 :10-15) ได้ศึกษางานของ เซฟเฟอร์ (Schaefer 1959 : 225-226) ที่วิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดู ออกเป็น 14 ประเภทตามมิติอิสระ 2 มิติ คือ มิติควบคุม-เป็นตัวของตัวเอง และมิติรัก-เจตนาร้าย และงานของเบคเคอร์ (Becker 1964 : 169-208) ซึ่งสรุปและสร้างรูปแบบสมมติฐานพฤติกรรม การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ออกเป็น 3 มิติ ที่แตกต่างไปจากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของเซฟเฟอร์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

จากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูประเภทต่างๆบางประเภทก็มีชื่อเหมือนกัน แต่ก็มีลักษณะต่าง ๆ กัน ส่วนในด้านพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ นั้น จะเห็นได้ว่า มีลักษณะที่สำคัญอยู่ 4 ลักษณะ ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้าม คือ พฤติกรรมที่พ่อแม่แสดงความรักกับพฤติกรรมที่พ่อแม่เจตนาร้าย พฤติกรรมที่พ่อแม่ให้อิสระหรือเสรีภาพกับพฤติกรรมที่พ่อแม่คอยควบคุมเพื่อให้เกิดความเข้าใจในทางเดียวกัน ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูตามแบบของ สมพร สุกัศนี (2530) เนื่องจากสามารถอธิบายการอบรมเลี้ยงดูแต่ละแบบได้อย่างชัดเจน ซึ่งสมพร สุกัศนี ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 7 ลักษณะตามพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ดังนี้คือ

1. แบบใช้อำนาจควบคุม (มิตិควบคุมและเจตนาร้าย)
2. แบบประชาธิปไตย (มิติรักและเสรีภาพ)
3. แบบรักตามใจ (มิติรักและเสรีภาพสุดโต่ง)
4. แบบให้ความคุ้มครอง (มิติรักและควบคุม)
5. แบบปล่อยปละละเลย (มิติเจตนาร้ายและเสรีภาพ)
6. แบบเข้มงวดกวดขัน (มิติควบคุมและเจตนาร้าย)
7. แบบลงโทษทางกาย (มิติเจตนาร้ายและควบคุม)

แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบลงโทษทางกายอยู่ในมิติเดียวกัน คือ มิติควบคุมและเจตนาร้าย ผู้วิจัยจึงขอรวมเป็นการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาธิปไตย และให้คำจำกัดความไว้ดังที่กล่าวผ่านมาแล้ว ดังนั้นรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ผู้วิจัยจะศึกษา คือ

1. แบบอิตตาธิปไตย
2. แบบประชาธิปไตย
3. แบบรักตามใจ
4. แบบให้ความคุ้มครอง
5. แบบปล่อยปละละเลย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเองกับการอบรมเลี้ยงดู

จีซัลและสวอลป์ (Gecas and Schwalbe 1986 : 37-46) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของพ่อแม่ที่รายงานโดยพ่อแม่ และตามที่ได้รับรู้ 3 แบบคือ การให้อิสระหรือควบคุม ให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับเด็ก มีผลกระทบต่อการประเมินตนเองของเด็ก 3 ด้าน คือ การเห็นคุณค่า ความเป็นบุคคลที่มีความสามารถ และความรู้สึกมีคุณค่าในเอง กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 128 ครอบครัว ประกอบด้วยพ่อแม่ และเด็กวัยรุ่นชายหญิง อายุระหว่าง 17-19 ปี ผลการวิจัยพบว่าความสัมพันธ์กันน้อยระหว่างพฤติกรรมที่พ่อแม่รายงาน กับการที่เด็กรับรู้พฤติกรรมของพ่อแม่ การประเมินตนเองของเด็กมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงกับการรับรู้พฤติกรรมของพ่อแม่มากกว่าจากการที่พ่อแม่รายงาน การประเมินตนในด้าน การเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กผู้ชายมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับการที่เด็กรับรู้ว่ามีพ่อแม่ให้อิสระในการกระทำ และการประเมินตนในด้านการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กมีความสัมพันธ์อย่างสูงจากพ่อแม่ที่ให้การสนับสนุน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับเด็ก

ลิโทฟสกี และดูเสคส์ (Litovsky and Dusek 1985 : 373-387) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตมโนทัศน์ของวัยรุ่นเกรด 7-9 จำนวน 130 คน เป็นชาย 56 คน หญิง 74 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสำรวจพฤติกรรมของพ่อแม่ ตามรายการของเด็ก (Children's Report of Parental Behavior Inventory) และแบบสำรวจการเห็นคุณค่าในตนเอง (The Coopersmith Self-Esteem Inventory) พบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองกับการรับรู้พฤติกรรมของพ่อแม่ในลักษณะที่ให้ความเป็นอิสระ มีความสัมพันธ์ทางลบระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองกับการรับรู้พฤติกรรมของพ่อแม่ในลักษณะควบคุม วัยรุ่นที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง จะได้รับรู้ว่าพ่อแม่ยอมรับ มีการควบคุมน้อย มีความยืดหยุ่น ไม่ใช้กฎบังคับและไม่วางระเบียบ พฤติกรรมมากเกินไป นอกจากนี้เด็กเกรด 9 จะรับรู้ว่าพ่อแม่ยอมรับตัวเองน้อยกว่าเกรด 7 และ 8 ผลจากการวิจัยครั้งนี้สนับสนุนว่าพัฒนาการอัตมโนทัศน์ในทางบวกจะเกิดขึ้นในบรรยากาศของการยอมรับ ซึ่งทำให้วัยรุ่นได้มีอิสระและมีโอกาสเรียนรู้ตามความสามารถของตนเอง

คูเปอร์ และคณะ (Cooper, et.al 1983: 153-159) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) ของเด็กกับลักษณะของครอบครัวแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กนักเรียนอายุ 9-12 ปี จำนวน 467 คน ชาย 258 คน และหญิง 209 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของ คูเปอร์สมิธ และแบบวัดอัตมโนทัศน์ของเพียร์และแฮริส แบบสอบถามเด็กกับสภาพของครอบครัว แบบวัดลักษณะการรับรู้การอยู่ร่วมกัน ของครอบครัวกับเด็ก (Family Cohesion Index) 5 แบบ และแบบสอบถามความคิดจากครู พบว่ามีลักษณะของครอบครัวที่แตกต่างกันจะทำให้เด็กรับรู้ถึงความใกล้ชิดและให้การสนับสนุนในระดับที่แตกต่างกัน การเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กจะลดลงเมื่อการให้การสนับสนุนลดลง เด็กที่รับรู้ว่าตนเองแยกจากบุคคลในครอบครัว จะรับรู้ว่าครอบครัวไม่ให้การสนับสนุนและไม่มีความสุขและจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ และจากการรายงานโดยครูพบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะครอบครัวของเด็กกับความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเพื่อน ความสัมพันธ์ของเด็กกับครอบครัว และการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็ก

ริชมอนและไวท์ (Richmon and White 1971 : 425-429) ศึกษาเรื่องสังคมมิติกับมโนภาพเกี่ยวกับตนเองของนักเรียนเกรด 5 และ 6 จำนวน 204 คนโดยใช้แบบสอบถามการเห็นคุณค่าในตนเอง ของคูเปอร์สมิธ (Coopersmith's self-Esteem Inventory) จัดมโนภาพเกี่ยวกับตน แล้วนำคะแนนที่ได้มาทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง มีองค์ประกอบคือ การปฏิเสธหรือไม่ยอมรับตนเอง การยอมรับของบิดามารดา การลอกตนเอง การไม่ยอมรับของผู้อาวุโสหรือผู้มีอำนาจ และการยอมรับจากสังคมและตนเอง

นันทิกา แยม์สรวล (นันทิกา แยม์สรวล 2522 : 87-93) ศึกษาเรื่องสถานภาพของครอบครัวที่สัมพันธ์กับมโนภาพแห่งตน และพฤติกรรมตอบสนองระหว่างชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดราชบุรี จำนวน 580 คน พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบให้ความคุ้มครอง และแบบทอดทิ้ง ทำให้นักเรียนมีมโนภาพแห่งตนแตกต่างกัน และนักเรียนที่มีสถานภาพการสมรสของบิดามารดาแบบแยกกันอยู่ หย่าร้างกัน แบบอยู่ด้วยกัน หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่กรรม จะมีมโนภาพแห่งตนแตกต่างกัน

สุนารี เตชะโชควิวัฒน์ (สุนารี เตชะโชควิวัฒน์ 2527 : 64) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู วินัยในตนเอง และความภาคภูมิใจในตนเอง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 228 คน พบว่า การอบรมเลี้ยงดู วินัยในตนเอง และความภาคภูมิใจในตนเอง มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูใช้อารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ซาลามา (Salamah . 1991 : 679-702) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองกับการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาในเด็กวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นในมหาวิทยาลัยประเทศ อียิปต์ จำนวน 1,227 คน โดยการใช้แบบสอบถามการเห็นคุณค่าในตนเองของโรเซนเบิร์ก และแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่แบ่งรูปแบบเป็น แบบให้การยอมรับบุตร แบบการปฏิเสธบุตร และแบบควบคุมดูแล จากการศึกษาพบว่า ในเพศชายบิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรแบบควบคุมดูแลจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ บิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรแบบควบคุมดูแลอย่างคงที่จะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำทั้งเพศชายและเพศหญิง

โบรดี (Brody . 1994 : 80) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กและการรับรู้รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ในเด็กเกรด 5 และเกรด 6 จำนวน 72 คน พบว่าเด็กที่รับรู้ว่ามีบิดามารดาเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กที่รับรู้ว่ามีบิดามารดาแบบรักตามใจอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยยังแสดงอีกว่าในเด็กเอเชียจะรับรู้ว่ามีบิดามารดาเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันมากกว่าคนอเมริกันผิวดำและผิวขาวอย่างมีนัยสำคัญ และพบว่าคนอเมริกันผิวขาวจะรับรู้ว่ามีบิดามารดาเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากกว่าคนอเมริกันผิวดำอย่างมีนัยสำคัญ

ยัง (Young . 1994 : 169) ศึกษาเรื่องรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็กเป็นการศึกษาระยะยาว ข้อมูลได้มาจากการสำรวจภายในประเทศที่ต้องการจะศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ของเด็กและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมและแบบให้ความช่วยเหลือ การเห็นคุณค่าในตนเอง และพฤติกรรมที่เป็นปัญหา โดยเริ่มบันทึกข้อมูลในปี ค.ศ. 1976 เมื่อเด็กอายุ 7-11 ปี ปี ค.ศ. 1981 เมื่อเด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้น วัยรุ่นตอนกลางเมื่ออายุระหว่าง 12-16 ปี และค.ศ. 1987 เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอน

ปลายหรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุระหว่าง 17-22 ปี ตัวแปรที่จะนำไปวัดคือ การเห็นคุณค่าในตนเอง และพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งภายในและภายนอก จากการศึกษาวิเคราะห์เบื้องต้นแสดงให้เห็นว่า บิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรแบบให้ความช่วยเหลือจะมีความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองไปในทางบวก และพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในทางลบ ถึงแม้บิดามารดาที่เลี้ยงดูบุตรแบบควบคุมจะมีผลเพียงเล็กน้อยต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง และพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และพบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน แบบทอดทิ้ง และแบบรักตามใจ จะมีความสัมพันธ์ทางลบกับการเห็นคุณค่าในตนเอง ขณะที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาทั้งภายในและภายนอก

เพศกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

เพศเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีผู้ศึกษาว่า มีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองหรือไม่ ดังนี้

โบรเวอร์แมน (Broverman และคณะ 1970 : อ้างใน Wylie & Eskilson) ได้ทำการศึกษาเรื่องค่านิยมต่อลักษณะแห่งเพศชายและเพศหญิง พบว่า ตัวอย่างประชากรเพศชายและเพศหญิงมีความเห็นตรงกันว่าลักษณะแห่งเพศหญิงนำนิยมน้อยกว่าลักษณะแห่งเพศชาย

มิลเลอร์ (Miller 1975 : 141-142) ได้ทำการศึกษาผลของอายุ การศึกษาและฐานะของแม่ที่ทำให้เกิดความพอใจในตัวเอง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างคนผิวดำที่อาศัยอยู่ในเมือง จำนวน 61 คน และคนผิวขาวที่อาศัยอยู่แถบชานเมือง จำนวน 97 คนและใช้แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของคูเปอร์สมิธ พบว่า เพศชายมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเพศหญิง

ไวลี (Offer and Others 1981:96 ; citing Wylie 1979) ได้ศึกษาการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลวัยรุ่น พบว่า เพศชายและเพศหญิงมีการเห็นคุณค่าในตนเองไม่แตกต่างกัน

เอสคิลสัน และไวลี (Eskilson A. และ Wiley M.G. 1987) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเกิดความกดดันในการเข้าร่วมกิจกรรมแบบมุ่งความสำเร็จ (Task orientation) และกิจกรรมที่มุ่งความสัมพันธ์ (People Orientation) กับการยอมรับของพ่อแม่, เพื่อน กับระดับ Self Esteem โดยสมมติฐานข้อหนึ่งต้องการทดสอบว่าระดับ Self Esteem โดยเฉลี่ยในประชากรตัวอย่างที่เป็นวัยรุ่นหญิงไม่แตกต่างระดับ Self Esteem โดยเฉลี่ยในประชากรตัวอย่างเพศชาย ผลการศึกษาพบว่าสมมติฐานนี้ไม่ได้รับการสนับสนุน โดยที่ระดับเฉลี่ยของวัยรุ่นชายมีระดับสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ

ชาวตซ์ (Schwartz 1988) ได้ศึกษาการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลวัยรุ่นเชื้อสายยิว จำนวน 255 คน ในประเทศแคนาดา โดยใช้แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของโรเซนเบอร์ก พบว่า เพศชายมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเพศหญิง

สำหรับประเทศไทย นิพนธ์ แจ้งเอี่ยม (2519 : 50) ได้ทำการศึกษาบุคลิกภาพแสดงตัว ความเชื่อในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า นักเรียนหญิงมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการศึกษาที่ได้ขัดแย้งกับการศึกษาของ สารดี ธนกรวิทย์ (2523 : 63-64) ซึ่งทำการศึกษาจริยธรรม ความเกรงใจ และความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนที่มีพฤติกรรมเชิงนิเสธและนิมาน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเชิงนิเสธ และนักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่มีพฤติกรรมเชิงนิมาน มีความภาคภูมิใจในตนเองไม่แตกต่างกัน

ชวนพิศ สันติโรจน์ประไพ (2534) ได้ทำการศึกษาถึงความแตกต่างของการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่นที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน โดยใช้แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของ Coopersmith (Adult Form) ประกอบด้วยข้อคำถาม 25 ข้อ มีทั้งข้อคำถามทางด้านบวกและด้านลบ พบว่า ตัวแปรเพศไม่มีผลต่อคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่น แต่พบว่าบทบาททางเพศมีผลต่อคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่น โดยพบว่า วัยรุ่นชายที่มีบทบาทความเป็นชายสูง จะเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่า วัยรุ่นชายที่มีบทบาทแอนโดรจีนี ส่วนวัยรุ่นหญิง พบว่า วัยรุ่นหญิงที่มีบทบาทความเป็นชายสูง จะเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่า วัยรุ่นหญิงที่มีบทบาทไม่เด่นชัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่แตกต่างจากวัยรุ่นหญิงที่มีบทบาทแอนโดรจีนี และบทบาทความเป็นหญิงสูง

สกลิย์ ภัทระ (2535) ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเองของบุคคลวัยรุ่น พบว่า บุคคลวัยรุ่นชายมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าบุคคลวัยรุ่นหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมพิศ ไชยกิจ (2536) ได้ทำการศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า นักเรียนหญิงและนักเรียนชายมีความภาคภูมิใจในตนเองโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน แต่พบความแตกต่างในด้านการได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ($p < .05$) โดยนักเรียนหญิงมีความภาคภูมิใจในด้านการได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนสูงกว่านักเรียนชาย

จะเห็นได้ว่าในงานวิจัยตัวแปรเพศชายและหญิง ที่มีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยส่วนมากของงานวิจัย แสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง โดยเพศชายจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเพศหญิง แต่งานวิจัยบางฉบับที่ไม่พบความแตกต่าง ฉะนั้นจึงเป็นจุดที่ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาตัวแปรเพศ ว่าจะส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่นหรือไม่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย